

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.53>

УДК 657.6:346.54(494)

I. P. Лукановська,

к. е. н., доцент, докторант кафедри обліку і оподаткування,

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5591-6487>

ПРАКТИКА АУДИТУ В ШВЕЙЦАРІЇ: ВІД ЗАКОНОДАВЧИХ ОСНОВ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ

I. Lukanovska,

PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral candidate of the Department of Accounting and Taxation, West Ukrainian National University

AUDIT PRACTICE IN SWITZERLAND: FROM LEGISLATIVE FOUNDATIONS TO INTERNATIONAL STANDARDS

У статті досліджено особливості аудиту в Швейцарії, його регуляторне середовище, вплив міжнародних стандартів, а також основні тенденції та виклики, з якими стикаються швейцарські аудиторі. Аналіз цих аспектів дозволяє краще зрозуміти роль аудиту в підтримці фінансової стабільності та економічного розвитку Швейцарії. Визначено, що аудиторська система Швейцарії є зразковою завдяки своїм жорстким законодавчим вимогам, високим стандартам якості та незалежності аудиторів. Проаналізовано діяльність найбільших аудиторських компаній

«великої четвірки» та їхній вплив на фінансову стабільність та прозорість бізнес-процесів. Розглянуто питання адаптації досвіду Швейцарії для українських реалій, враховуючи можливості впровадження стандартів нефінансового аудиту та цифрових інновацій. Аналіз швейцарського досвіду аудиту доводить, що він є актуальним для впровадження в Україні, де спостерігається посилення стандартів незалежності аудиторів та інтеграція новітніх технологій, які допомагають знизити ризики та підвищити якість аудиторських послуг, відповідаючи на сучасні виклики, пов'язані із глобалізацією і цифровізацією бізнес-процесів.

The article examines the peculiarities of audit in Switzerland, its regulatory environment, the impact of international standards, as well as the main trends and challenges faced by Swiss auditors. The analysis of these aspects allows us to better understand the role of audit in maintaining financial stability and economic development in Switzerland. It is determined that the Swiss audit system is exemplary due to its strict legal requirements, high quality standards and independence of auditors. An important role in ensuring these standards is played by laws such as the Federal Act on the Licensing and Oversight of Auditors (AOA) and the Code of Obligations (CO), which regulate the activities of auditors, their qualifications and audit requirements. The Swiss audit practice, particularly focused on non-financial audit, including environmental, social and governance responsibility (ESG) assessment, is an important element for the sustainable development of companies and is an example for many developing countries. The activities of the largest Big Four audit firms and their impact on financial stability and transparency of business processes are analyzed. The issue of adapting the Swiss experience to Ukrainian realities is considered, taking into account the possibility of implementing non-financial audit standards and digital innovations. The investment of Swiss audit firms in ongoing training and professional development of their employees is a key factor in adapting to new legal requirements and technological changes.

The analysis of the Swiss audit experience proves that it is relevant for implementation in Ukraine, where there is a strengthening of auditor independence standards and integration of the latest technologies that help reduce risks and improve the quality of audit services, responding to the current challenges associated with globalization and digitalization of business processes. The study also emphasizes the need to introduce innovative technologies into audit processes, including digital solutions, big data analytics and automation, which can improve the efficiency and accuracy of audits.

Ключові слова: *аудит, аудиторська діяльність, фінанси, цифровізація, адаптація, зарубіжний досвід, Швейцарія.*

Keywords: *audit, audit activity, finance, digitalization, adaptation, foreign experience, Switzerland.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах сучасної глобальної економіки, де бізнес все частіше виходять на міжнародні ринки, питання якості та достовірності фінансової звітності набувають критичного значення. Аудит виступає важливим інструментом забезпечення прозорості та надійності фінансових даних, що є основою для прийняття рішень інвесторами, кредиторами та іншими користувачами. Швейцарія, як одна з провідних світових фінансових систем, встановлює високі стандарти у сфері аудиту. Відсутність корупції, прозорість фінансових ринків та жорсткі регуляторні вимоги роблять її досвід особливо актуальним для впровадження у країнах, які прагнуть підвищити якість фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання вивчення зарубіжного досвіду перебувають у центрі уваги науковців. Не виключенням є й досвід аудиторської діяльності країн ЄС, тому варто виокремити праці таких науковців як О.А. Петрик, Н.М. Хорунжак, Г.М. Давидов, Р.М. Лучко, О. С. Гавриловський, В. П. Пантелеев та ін. Проте, на нашу думку, саме

досвід Швейцарії є особливо цінним для вивчення, оскільки ця країна є однією з передових у сфері аудиту завдяки високим стандартам, незалежності аудиторів та інтеграції інновацій у його процеси.

Особливо варто відзначити, що науковці досліджують питання впливу швейцарської системи аудиту на підвищення довіри інвесторів та запобігання фінансовим кризам [1, с.140]. Наукові праці також розглядають можливості адаптації цього досвіду в умовах української економіки, де впровадження передових аудиторських практик могло б сприяти покращенню інвестиційного клімату та гармонізації стандартів звітності з міжнародними вимогами [2;3]. Дослідження, що присвячені аналізу швейцарського аудиторського досвіду, допомагають виявити ефективні механізми регулювання, встановлювати стандарти нефінансового аудиту, зокрема в галузі екологічної та соціальної відповідальності (ESG), та якомога активніше ініціювати застосування цифрових технологій у процесі перевірок.

Таким чином, аналіз швейцарського досвіду аудиторської діяльності становить важливий науковий та практичний інтерес і є перспективним напрямом для подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) полягає в методологічному дослідженні швейцарської аудиторської практики з акцентом на поєднанні традиційних методів із сучасними технологічними інноваціями, інтеграції міжнародних стандартів та їх адаптації до національних законодавчих вимог, що уможливить підвищення ефективності аудиту у складних умовах швидких змін та глобалізації.

Слід виділити **завдання**, які належить виконати в процесі дослідження для досягнення поставленої мети статті:

- 1) здійснити дослідження аудиту Швейцарії та його законодавчого регулювання;
- 2) окреслити тенденції діяльності аудиторських компаній «великої четвірки» у Швейцарії;

3) визначити можливості та напрямки впровадження досвіду Швейцарії в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аудит у Швейцарії, як ключовий елемент фінансової системи, є невід'ємною частиною економічного середовища, яке забезпечує прозорість та довіру між суб'єктами господарювання, інвесторами й регулюючими органами. Система аудиту в Швейцарії характеризується високими стандартами, жорстким нормативно-правовим регулюванням та незалежністю аудиторів. Ці чинники є основою для підтримки довіри до фінансових звітів як великих корпорацій, так і малих чи середніх підприємств. Проте, сучасні виклики, такі як глобалізація ринків та цифровізація бізнес-процесів вимагають від аудиторської професії адаптації та інновацій. Відтак, Швейцарія має свої унікальні особливості та практики у сфері аудиту. Однією з них є розмежування видів аудиту залежно від того, на яких суб'єктах він проводиться. Отож, в залежності від розміру та економічного значення суб'єктів господарювання в Швейцарії існують три різні види аудиту (рис.1).

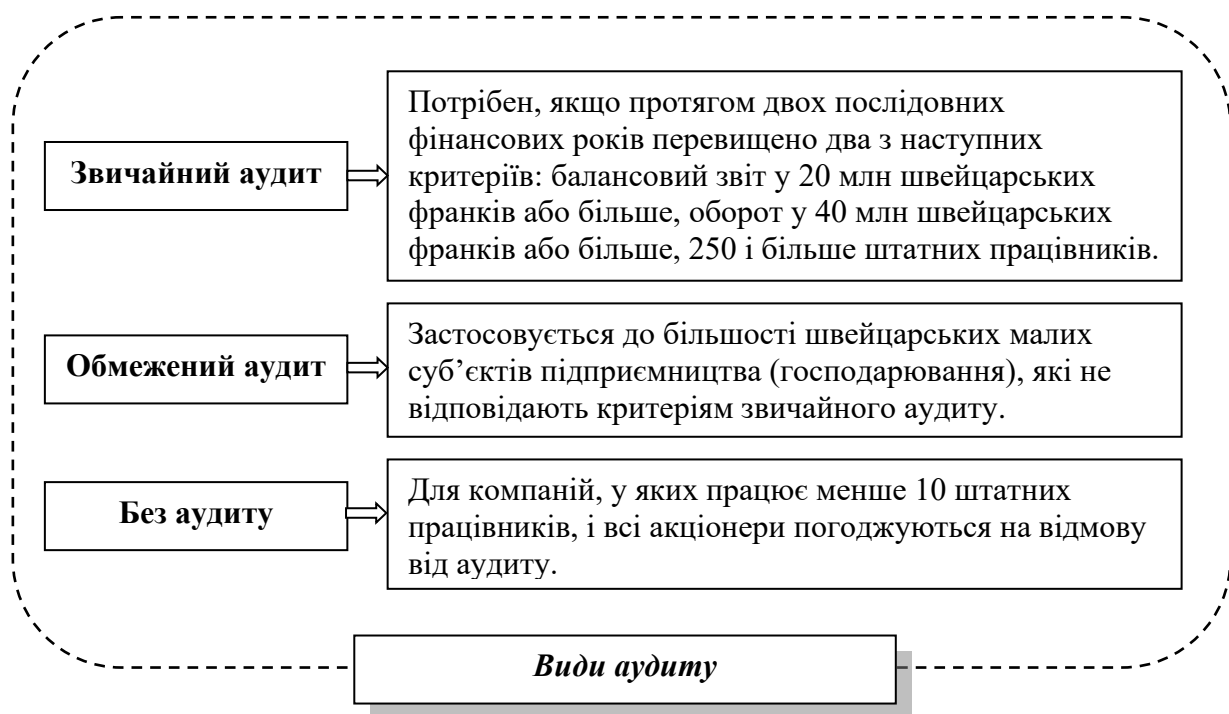

Рис.1. Види аудиту Швейцарії [4, с.51]

Суб'єкт господарювання також повинен пройти звичайний аудит, якщо зобов'язується консолідуватися, або якщо група акціонерів, що володіють щонайменше 10% акцій, вимагає проведення такого аудиту. Також, звичайний аудит може бути визначений у статуті або проголосований на загальних зборах. Щоб провести обмежений аудит необхідно надіслати підсумковий звіт членам загальних зборів. Даний процес включає співбесіду з керівництвом, перевірку деталей та аналітичний аудит.

На законодавчому рівні аудит в Швейцарії регулюється Законом про фінансовий аудит (Federal Act on the Licensing and Oversight of Auditors – AOA), який визначає діяльність аудиторів і встановлює вимоги до їх кваліфікації та ліцензування, а також Кодексом обліку (зобов'язань) (Code of Obligations – CO) (рис.2). Останній містить положення щодо фінансової звітності та вимог до проведення аудиту для суб'єктів господарювання різних розмірів.

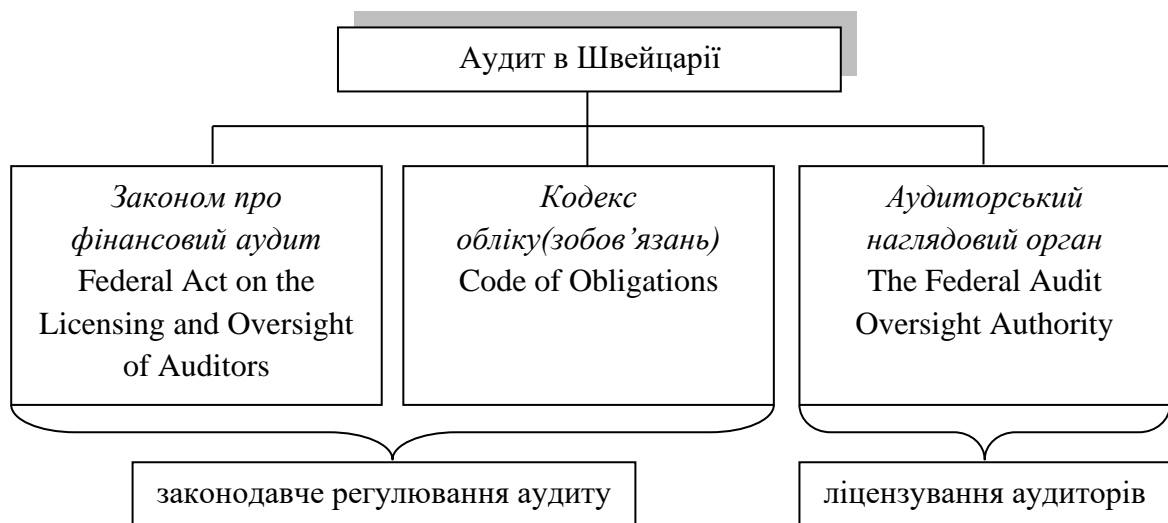

Рис.2. Нормативно-правове регулювання аудиторської діяльності в Швейцарії

Як видно з рис.2, основним регулятором, що забезпечує дотримання аудиторських стандартів, є Аудиторський наглядовий орган (The Federal Audit Oversight Authority – FAOA). Він відповідає за ліцензування аудиторів, нагляд за їх діяльністю та забезпечує дотримання стандартів якості надання аудиторських послуг.

Щоб стати аудитором у Швейцарії, необхідно відповідати певним вимогам. Це перш за все вища освіта у сфері фінансів, обліку або економіки. Наступним критерієм є практичний досвід роботи в аудиторській фірмі. І останнє, це проходження професійних іспитів та отримання сертифікації від FAOA.

Відтак, аудит у Швейцарії відіграє важливу роль у фінансовій інфраструктурі країни, забезпечуючи прозорість і достовірність фінансової звітності. В останні роки, особливо у 2022-2023 роках, галузь аудиту зазнала значних змін, зумовлених як внутрішніми реформами, так і глобальними трендами, такими як посилення вимог до сталого розвитку (Environmental, Social, and Governance – ESG), тотальна цифровізація бізнес-процесів та підвищення стандартів якості аудиту.

В останні роки ESG-звітність стала важливою частиною діяльності багатьох великих компаній та інвесторів, оскільки все більше уваги приділяється сталому розвитку, етичному веденню бізнесу та соціальній відповідальності. Компанії, які демонструють високі показники ESG, часто отримують більшу підтримку від інвесторів, адже це свідчить про їхню довготривалу стійкість і відповідальність перед суспільством та навколишнім середовищем [5].

ESG (Environmental, Social, and Governance) – це концепція, яка визначає три ключові сфери відповідальності та впливу компаній (рис.3).

Провівши дослідження офіційних й публічних джерел аудиторських компаній «великої четвірки», що здійснюють свою діяльність у Швейцарії, визначено наступні тенденції [6].

Першочергово, можна відзначити зростання доходів від аудиту. Так, у 2023 році KPMG повідомила про найвищі фінансові результати в своїй історії, досягнувши загального доходу у 685,5 млн швейцарських франків, що на 11,8% більше порівняно з попереднім роком. Зокрема, дохід від аудиторських послуг зріс на 14,3%, склавши 241,8 млн швейцарських франків [7].

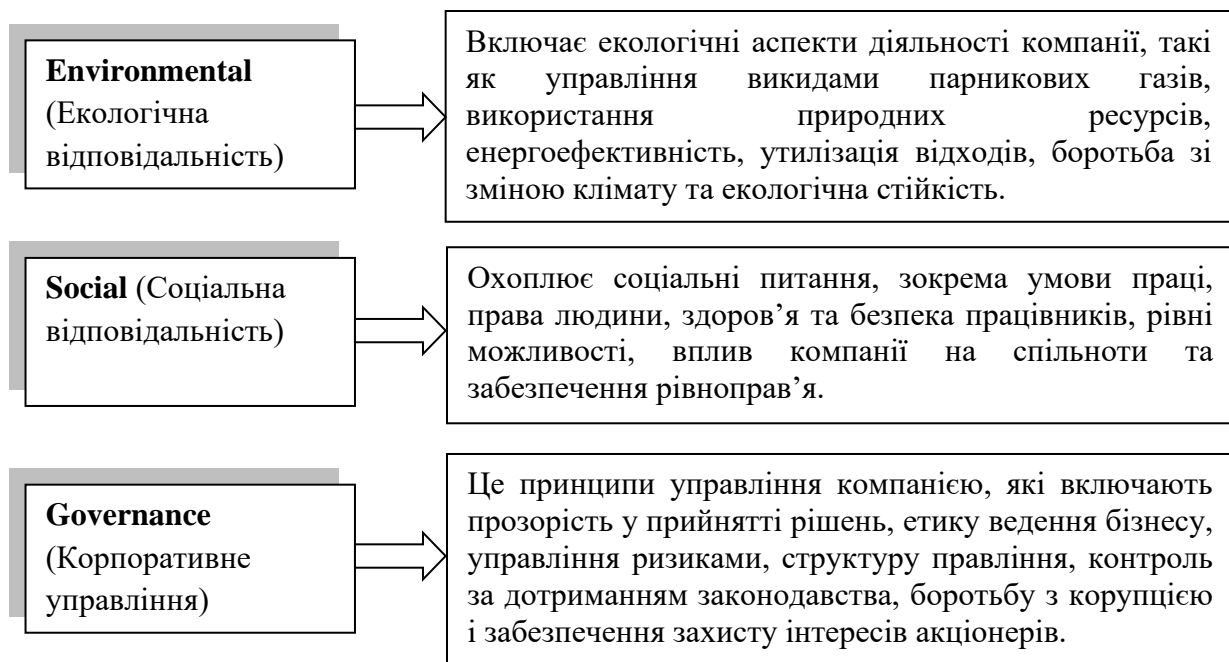

Рис.3. Характеристика ESG-звітності

Ще одна аудиторська компанія «великої четвірки» у 2022-2023 роках PricewaterhouseCoopers (PwC) Switzerland демонструє стабільне зростання, збільшивши свій валовий дохід на 16%, досягнувши 1,109 млн швейцарських франків. Це зростання стосувалося всіх напрямків діяльності, особливо в консалтингу, де дохід збільшився на 30%, у той час як дохід від аудиту зріс на 10%. Основними чинниками цього зростання стали попит на консультації з питань кібербезпеки, цифрової трансформації та дотримання нормативних вимог [8].

Варто зазначити, що PwC активно інвестує в ІТ, зокрема планує вкласти 50 млн франків у розвиток штучного інтелекту протягом наступних трьох років. Це підкреслює прагнення компанії залишатися на передовій технологічних рішень, одночасно вирішуючи питання етики та відповідності новим технологіям [9].

Крім того, аудиторська компанія PwC приділяє велику увагу сталому розвитку, включаючи зобов'язання досягнути нульового викиду вуглецю до 2030 року та підтримку клієнтів у зменшенні їхнього впливу на довкілля [8].

Таке зростання зумовлено підвищеним попитом на аудиторські послуги серед великих корпорацій та державних підприємств, а також значною активністю в сфері нефінансового аудиту, зокрема пов'язаного із ESG-звітністю.

Наступною тенденцією є фокус на якості та незалежності аудиторів. Це підтверджується тим, що Deloitte у своєму звіті за 2023 рік наголошує на важливості незалежного аудиту для підтримки довіри до фінансових ринків. Одна з найбільших аудиторських компаній світу підкреслює необхідність постійного вдосконалення якості надання аудиторських послуг, що включає інвестиції в інновації, навчання кадрів та впровадження новітніх ІТ для автоматизації аудиту. Deloitte також звертає увагу на важливість адаптації до нових стандартів і регуляторних вимог, які постійно зростають [10].

Слід відзначити й розвиток нефінансових послуг. Зі збільшенням регуляторного тиску щодо сталого розвитку, швейцарські аудитори зосереджуються на нефінансових аудитах, таких як перевірка звітності ESG, що стає все більш важливим для компаній, які прагнуть відповідати вимогам інвесторів та регуляторів. ЕУ підкреслює, що аудиторські компанії також активно залучають технології для підвищення ефективності процесів аудиту, включаючи аналітику даних і штучний інтелект для автоматизації рутинних завдань [11].

На нашу думку, останньою, але не менш значною є тенденція зростання ролі ІТ в аудиті. Цифрові рішення, такі як аналітика великих даних і автоматизація, відіграють все більшу роль у процесах аудиту. Ці інструменти дозволяють суб'єктам аудиторської діяльності покращувати якість перевірок, знижувати ризики та скорочувати час на проведення аудиту. Усі аудиторські компанії «великої четвірки» активно впроваджують новітні ІТ з метою підвищення якості надання своїх послуг і задоволення зростаючих потреб клієнтів.

Досвід Швейцарії в сфері аудиту може бути корисним для України, оскільки він поєднує високі стандарти якості, незалежності та інноваційні підходи до аудиторської практики.

Перш за все, слід відзначити, що Швейцарія має добре структуровану систему нормативно-правового регулювання аудиту, яка забезпечує високу якість надання аудиторських послуг. Законодавчі органи постійно працюють над оновленням стандартів відповідно до міжнародних вимог, таких як Міжнародні стандарти аудиту (International Standards on Auditing – ISA). Україні, з метою зміцнення довіри до фінансових звітів, необхідно розглянути можливість вдосконалення національних регламентів і кращого їх приведення у відповідність з міжнародними стандартами, а також розвинути засади підвищення вимог до незалежності аудиторів.

В свою чергу, у Швейцарії незалежність аудиторів є ключовим принципом, який забезпечується суворими законодавчими вимогами та кодексами етики. Україна може адаптувати ці практики, забезпечуючи посилений контроль і гарантії незалежності аудиторських фірм, щоб підвищити рівень довіри до результатів аудиту.

Швейцарські аудиторські фірми активно впроваджують цифрові інструменти, такі як аналіз великих даних, автоматизація процесів та використання штучного інтелекту для підвищення ефективності та якості аудиту. В Україні також є великий потенціал для впровадження новітніх ІТ, які значно підвищують швидкість і точність аудиторських перевірок, знижуючи ризики та забезпечуючи краще управління даними.

Враховуючи глобальний тренд збільшення уваги до екологічної, соціальної та корпоративної відповідальності, Швейцарія успішно адаптувала свою аудиторську практику до перевірки нефінансової звітності. Україна може перейняти цей досвід, розробляючи стандарти та методики для нефінансового аудиту, що відповідають міжнародним вимогам і сприяють сталому розвитку.

І на останок, швейцарські аудиторські фірми інвестують значні ресурси в навчання та підвищення кваліфікації своїх працівників, що дозволяє їм швидко адаптуватися до законодавчих змін та впровадження ІТ. В Україні важливо розвивати програми безперервної освіти для аудиторів, що допоможе підтримувати високі стандарти професіоналізму. На нашу думку, варто було б запровадити систему сертифікації, що передбачає проходження регулярних обов'язкових курсів підвищення кваліфікації для аудиторів. Вона повинна включати не лише базову вищу освіту, але й спеціалізовані курси з ІТ, стандартів аудиту, Міжнародних стандартів фінансової звітності (International Financial Reporting standards – IFRS) та інших аспектів аудиту. Враховуючи глобальні тенденції до цифровізації, важливо впровадити навчальні програми, що орієнтовані на використання сучасних ІТ-інструментів, таких як аналітика даних, автоматизація аудиту та використання штучного інтелекту. В Україні необхідно розробити навчальні програми з використанням спеціалізованого програмно забезпечення для аудиту та автоматизації робочих процесів. А також, з метою підвищення рівня навчання аудиторів, Україна може укласти партнерські угоди з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна федерація бухгалтерів (International Federation of Accountants – IFAC) або Міжнародна професійна організація внутрішніх аудиторів (The Institute of Internal Auditors – ІІА), для отримання доступу до передових програм навчання, стандартів та інструментів професійного розвитку.

Застосування вищезазначених елементів у національній практиці може значно підвищити ефективність аудиту в Україні, сприяти зростанню довіри до фінансових ринків та інтеграції у міжнародну фінансову систему.

Аудит у Швейцарії продовжує розвиватися, відповідаючи на сучасні виклики та вимоги. Високий рівень професійності, увага до якості та інтеграція інновацій дозволяють аудиторським фірмам забезпечувати високі стандарти звітності, що є фундаментом для стабільності фінансових ринків країни. Тенденції до цифровізації та посилення вимог до звітності про сталий

розвиток обумовлюють подальше зростання важливості аудиту як критичного елементу фінансової екосистеми Швейцарії.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Аудиторська система Швейцарії є прикладом високого рівня професіоналізму та ефективного поєднання традиційних методів із сучасними технологічними рішеннями. Її досвід може бути корисним для України, зокрема у питаннях підвищення незалежності аудиторів, інтеграції міжнародних стандартів, впровадження цифрових технологій та розширення нефінансового аудиту (ESG-звітність). Інвестиції швейцарських аудиторських фірм у постійне навчання та підвищення кваліфікації працівників є ключовим фактором адаптування до нових законодавчих вимог та технологічних змін. Для України цей досвід є особливо цінним, оскільки запровадження системи безперервної освіти та сертифікації аудиторів може значно підвищити рівень професіоналізму в аудиторській галузі.

На нашу думку, подальші дослідження слід зосередити на детальному аналізі можливостей адаптації швейцарських практик в українському середовищі, зокрема на створенні законодавчої бази для нефінансового аудиту та використанні новітніх інформаційних технологій для підвищення якості аудиту. Також, перспективними є дослідження у сфері нормативно-правового впливу на аудиторську діяльність у контексті євроінтеграційних процесів України.

Література

1. Терлецька І., Андронатій О., Волкова А. Особливості організації аудиту та оподаткування діяльності акціонерних товариств України та Швейцарії. *Науковий вісник МНУ імені в. о. Сухомлинського. Економічні науки*. 2018. №1(10). С.138-143
2. Гавриловський О. С., Гавриловська Л. М. Регулювання аудиту в країнах ЄС та перспективи його розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 15, ч. 1. С. 68-71.

3. Пантелеєв В. П. Консолідація інформації з регулювання аудиту, організації і методики аудиту в країнах ЄС. *Науковий журнал Економіка: реалії часу*. 2020. № 1 (47). С. 91-113. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No1/85.pdf>. (дата звернення 20.10.2024)
4. Мокринська З. В. Національні стандарти обліку чи МСФЗ: досвід Швейцарії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №7. С.49-54. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/12.pdf (дата звернення 19.10.2024)
5. Глущенко А. ESG-звітність: ключ до серця інвестора. ЕВ: веб-сайт. 2021. URL: <https://eba.com.ua/esg-zvitnist-klyuch-do-sertsya-investora/> (дата звернення 19.10.2024)
6. The Big 4 Accounting Firms. URL: <https://www.myaccountingcourse.com/careers/big-4-accounting-firms> (дата звернення 25.10.2024)
7. Klynveld Peat Marwick Goerdeler (KPMG). Our annual report. URL: <https://kpmg.com/ch/en/about/facts-figures.html> (дата звернення 21.10.2024)
8. PwC Annual Report 2022/23. Scaling sustainable growth. URL: <https://www.pwc.ch/en/about-pwc/annual-report-2022-23.html> (дата звернення 25.10.2024)
9. PwC Makes its Way to the Top in Switzerland – and Hopes for UBS. URL: <https://www.finews.com/news/english-news/60183-pwc-ergebnis-2023-beratung-trends-ubs-cs-gustav-baldinger-2> (дата звернення 25.10.2024)
10. Deloitte Switzerland transparency report 2023. URL: <https://www2.deloitte.com/ch/en/pages/about-deloitte/articles/swiss-audit-transparency.html> (дата звернення 26.10.2024)
11. EY Reporting. URL: https://www.ey.com/en_ch/audit (дата звернення 26.10.2024)

References

1. Terletska, I., Andronatii, O. and Volkova, A. (2018), “International experience of formation of accounting, audit and taxation in joint stock companies”, *Naukovyi visnyk MNU imeni v. o. Sukhomlynskoho. Ekonomichni nauky*, vol 10, pp. 138-143.

2. Havrylovskiy, O. and Havrylovska, L. (2017), “Regulation of audit in EU countries and prospects for its development”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 15 (1), pp. 68-71.
3. Panteleiev, V. (2020), “Consolidation of information on audit regulation, audit organisation and methodology in EU countries”, *Naukovyi zhurnal Ekonomika: realii chasu*, vol. 1 (47), pp. 91-113, available at: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No1/85.pdf>. (Accessed 20 Oct 2024).
4. Mokrynska, Z. (2015), “National Accounting Standards or IFRS: the experience of Switzerland”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 7, pp. 49-54, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/12.pdf (Accessed 19 Oct 2024).
5. Hlushchenko, A. (2021), “ESG reporting: the key to the investor's heart”, EB: veb-sait, available at: <https://eba.com.ua/esg-zvitnist-klyuch-do-sertsya-investora/> (Accessed 19 Oct 2024).
6. MAC (2022), “The Big 4 Accounting Firms”, available at: <https://www.myaccountingcourse.com/careers/big-4-accounting-firms> (Accessed 25 Oct 2024).
7. Klynveld Peat Marwick Goerdeler (KPMG) (2024), “Our annual report”, available at: <https://kpmg.com/ch/en/about/facts-figures.html> (Accessed 21 Oct 2024).
8. PwC (2023), “Annual Report 2022/23. Scaling sustainable growth”, available at: <https://www.pwc.ch/en/about-pwc/annual-report-2022-23.html> (Accessed 25 Oct 2024).
9. PwC (2023), “Makes its Way to the Top in Switzerland – and Hopes for UBS”, available at: <https://www.finews.com/news/english-news/60183-pwc-ergebnis-2023-beratung-trends-ubs-cs-gustav-baldinger-2> (Accessed 25 Oct 2024).
10. Deloitte (2023), “Deloitte Switzerland transparency report”, available at: <https://www2.deloitte.com/ch/en/pages/about-deloitte/articles/swiss-audit-transparency.html> (Accessed 26 Oct 2024).
11. EY (2024), “Reporting”, available at: https://www.ey.com/en_ch/audit (Accessed 26 Oct 2024).

Стаття надійшла до редакції 14.11.2024 р.